

ČESKÁ REPUBLIKA

**ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY**

Nejvyšší soud projednal ve veřejném zasedání dne 7. 12. 1999 v senátě složeném z předsedy JUDr. Petra Hrachovce a soudců JUDr. Karla Hasche a JUDr. Jana Engelmanna stížnost pro porušení zákona podanou ministrem spravedlnosti v neprospěch obviněného **P. V.**, nar. XY, bytem XY, v trestní věci vedené u Okresního soudu v Jihlavě pod sp. zn. 1 T 296/98 a podle § 268 odst. 2 tr. ř., § 269 odst. 2 tr. ř., § 270 odst. 1 tr. ř. za podmínek stanovených v § 272 tr. ř. rozhodl t a k t o :

Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 29. 4. 1999 sp. zn. 6 To 165/99

byl porušen zákon

v ustanoveních § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř., § 172 odst. 1 písm. d) tr. ř., § 11 odst. 1 písm. a) tr. ř., čl. V rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 9. 5. 1960 (č. 54/1960 Sb.) a v řízení, jež tomuto usnesení předcházelo, v ustanoveních § 188 odst. 1 písm. c) tr. ř., § 172 odst. 1 písm. d) tr. ř., § 11 odst. 1 písm. a) tr. ř. ve prospěch obviněného P. V.

Toto usnesení Krajského soudu v Brně a usnesení Okresního soudu v Jihlavě ze dne 18. 3. 1999 sp. zn. 1 T 296/98 se **z r u š u j í**.

Krajskému státnímu zástupci v Brně se přikazuje, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

O d ů v o d n ě n í :

Usnesením Okresního soudu v Jihlavě ze dne 18. 3. 1999 sp. zn. 1 T 296/98 bylo podle § 188 odst. 1 písm. c) tr. ř., § 172 odst. 1 písm. d) tr. ř., § 11 odst. 1 písm. a) tr. ř. zastaveno trestní stíhání obviněného P. V. pro trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) tr. zák.

Proti usnesení podal okresní státní zástupce v Jihlavě stížnost, o které rozhodl Krajský soud v Brně usnesením ze dne 29. 4. 1999 sp. zn. 6 To 165/99. Tímto usnesením Krajský soud v Brně podle § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř. zrušil usnesení Okresního soudu v Jihlavě a sám rozhodl tak, že obviněný P. V. je účasten amnestie prezidenta republiky ze dne 9. 5. 1960 a že podle čl. V rozhodnutí prezidenta republiky o této amnestii, § 172 odst. 1 písm. d) tr. ř., § 11 odst. 1 písm. a) tr. ř. se zastavuje trestní stíhání obviněného P. V. pro skutek, v němž byl podle obžaloby okresního státního zástupce v Jihlavě spatřován trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) tr. zák. Změna spočívala v tom, že v usnesení Krajského soudu v Brně byl skutek, jehož se zastavení trestního stíhání týkalo, uveden ve výroku, zatímco v usnesení Okresního soudu v Jihlavě byl tento skutek uveden pouze v odůvodnění.

Obviněný P. V. se měl trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) tr. zák. č. 140/1961 Sb. ve znění pozdějších zákonů dopustit podle obžaloby tím, že ve dnech 12. 7. - 14. 7. 1951 v Jihlavě jako soudce tehdejšího Státního soudu při hlavním líčení v trestní věci sp. zn. 1 Ts II 57/51 proti obviněnému A. M. a spol. řádně nepečoval o to, aby v trestním řízení byly zachovávány zákony lidově demokratické republiky, a nesplnil povinnost spravedlivě rozhodovat o trestných činech, jak to ukládal tehdy platný trestní řád, v důsledku čehož došlo v řízení k porušení řady procesních ustanovení, které vyústilo v neodůvodněné výroky o vině a v uložení nepřiměřeně přísných trestů včetně trestů smrti.

Ministr spravedlnosti podal dne 29. 10. 1999 v neprospěch obviněného P. V. stížnost pro porušení zákona proti usnesení Krajského soudu v Brně s tím, že vytkl vadné použití amnestie prezidenta republiky ze dne 9. 5. 1960. Ministr spravedlnosti namítl, že jednání obviněného mělo být správně kvalifikováno jako trestný čin vraždy podle § 216 odst. 1, 2 písm. a) tr. zák. č. 86/1950 Sb., na který se amnestie prezidenta republiky ze dne 9. 5. 1960 nevztahovala. Proto ministr spravedlnosti navrhl, aby Nejvyšší soud vyslovil vytkané porušení zákona, ke kterému došlo ve prospěch obviněného, aby zrušil napadené usnesení, aby zrušil také další obsahově navazující rozhodnutí a aby dále postupoval podle § 270 odst. 1 tr. ř., tj. aby přikázal nové projednání a rozhodnutí věci.

Nejvyšší soud přezkoumal podle § 267 odst. 1 tr. ř. na podkladě stížnosti pro porušení zákona správnost všech výroků napadeného usnesení, jakož i řízení, jež mu předcházelo, a shledal, že zákon byl porušen.

Vyšetřovatel Policie České republiky - Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu zahájil trestní stíhání a okresní státní zástupce v Jihlavě podal obžalobu pro skutek, který kvalifikovali jako trestný čin, na nějž se vztahovala amnestie prezidenta republiky ze dne 9. 5. 1960, jak na to správně poukázaly oba soudy v rozhodnutích, jimiž zastavily trestní stíhání obviněného z důvodu jeho nepřijatelnosti podle § 11 odst. 1 písm. a) tr. ř. Trestní stíhání osoby

pro určitý trestný čin se však vede ohledně skutku. Má-li být trestní stíhání obviněného, vedené pro amnestovatelný trestný čin, zastaveno podle § 11 odst. 1 písm. a) tr. ř., může se tak stát pouze za předpokladu, že skutek nelze posoudit jako jiný, a to neamnestovatelný trestný čin. V posuzovaném případě za toho stavu řízení, kdy byla podána obžaloba, nepřicházelo zastavení trestního stíhání z důvodu jeho nepřipustnosti podle § 11 odst. 1 písm. a) tr. ř. v úvahu, protože vyvstávala otázka, zda skutek nenaplňoval v nějaké formě zákonné znaky trestného činu vraždy podle § 216 odst. 1, 2 písm. a), c) tr. zák. č. 86/1950 Sb., na který se žádná z amnestií prezidenta republiky ve formě abolicie nevztahovala, a protože v dosavadním průběhu řízení nebyla věc objasněna tak, aby tato právní kvalifikace skutku jako neamnestovatelného trestného činu byla vyloučena. Oběma soudům je proto třeba vytknout, že se touto otázkou vůbec nezabývaly a omezily se jen na mechanické převzetí právního posouzení skutku, jak bylo uvedeno v obžalobě.

Způsob, jímž byl skutek popsán v obžalobě, nevyjadřuje skutkové okolnosti, které by odpovídaly zákonným znakům trestného činu vraždy. Skutek samotný na straně jedné a popis skutku na straně druhé však jsou dvě odlišné kategorie. Skutek je to, co se ve vnějším světě objektivně stalo. Popis skutku je jen slovní formou, jejímž prostřednictvím se skutek odráží ve vyjadřovacích projevech lidské komunikace. V tomto rámci orgány činné v trestním řízení uvádějí popis skutku ve svých aktech, jimiž jsou zejména sdělení obvinění, obžaloba, rozsudek, usnesení o zastavení trestního stíhání apod. Z této charakteristiky obou uvažovaných kategorií je zřejmé, že pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení je významný především samotný skutek a nikoli jeho popis, protože trestní stíhání se vede ohledně skutku a nikoli ohledně popisu skutku. Samotný skutek tudíž nelze ztotožňovat s popisem skutku. To má závažné důsledky v tom směru, jak má soud nakládat s popisem skutku uvedeným v obžalobě. Soud si musí vždy ujasnit, co tvoří samotný skutek, a v návaznosti na to musí skutek být předmětem jeho dalšího postupu. Soud se nesmí při zvažování svého postupu po podání obžaloby omezit jen na to, že vezme na vědomí popis skutku uvedený v obžalobě, resp. že ztotožní popis skutku se skutkem samotným. Podle § 220 odst. 3 tr. ř. právním posouzením skutku v obžalobě není soud vázán. Podle § 220 odst. 1 tr. ř. soud může rozhodovat jen o skutku, který je uveden v žalobním návrhu. Z těchto ustanovení vyplývá, že vázanost soudu obžalobou se týká pouze toho, o jakém skutku soud rozhoduje. Popisem skutku ve smyslu slovního vyjádření ani právní kvalifikací skutku v obžalobě soud není vázán. Povinnost soudu rozhodnout o žalovaném skutku neznamena povinnost převzít z obžaloby popis skutku.

Jestliže se tyto zásady aplikují na posuzovaný případ, je evidentní, že bez ohledu na to, jakými slovy byl skutek v obžalobě popsán, spočívá podstata žalovaného skutku v tom, že obviněný v postavení soudce rozhodl jako jeden z pěti členů senátu býv. Státního soudu rozsudkem ze dne 14. 7. 1951 sp. zn. 1 Ts II 57/51, jímž byli nespravedlivě odsouzeni A. M., A. P., D. N., F. K., A. Š., V. D. a F. P. k trestům smrti, které byly vykonány dne 3. 8. 1951, a K. N., L. B., B. K., L. S., J. N., J. V. a A. R. k dlouhodobým trestům odnětí svobody, které byly také alespoň zčásti vykonány.

Rozsudek býv. Státního soudu byl zrušen zčásti na podkladě samotného zákona č. 119/1990 Sb. o soudní rehabilitaci a zčásti v řízení o stížnosti pro porušení zákona. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 2. 4. 1996 sp. zn. 1 Tzn 040/95 bylo vysloveno porušení zákona, ke kterému došlo v neprospěch obviněných A. M., A. P., V. D. a A. R. v trestní věci vedené u býv. Státního soudu pod sp. zn. 1 Ts II 57/51, byla zrušena ta část rozsudku býv. Státního soudu, která se týká těchto obviněných a zůstala nedotčena soudní rehabilitací podle

zákona č. 119/1990 Sb., byla zrušena i další rozhodnutí týkající se těchto obviněných a krajskému státnímu zástupci v Brně bylo přikázáno, aby věc těchto obviněných v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl. V dalším řízení pak bylo trestní stíhání obviněných A. M., A. P., V. D. a A. R., vedené v původní věci u býv. Státního soudu pod sp. zn. 1 Ts II 75/51, pravomocně zastaveno z důvodů uvedených v § 172 odst. 1 písm. a), c) tr. ř. usnesením vyšetřovatele Policie České republiky - Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu ze dne 23. 4. 1997 ČVS ÚDV-2/VtB-97.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 4. 1996 sp. zn. 1 Tzn 040/95 se tedy týká obviněných A. M., A. P. a V. D., kteří byli ve věci býv. Státního soudu sp. zn. 1 Ts II 57/51 odsouzeni k trestům smrti a popraveni, a obviněného A. R., který byl odsouzen k trestu odnětí svobody na doživotí. V odůvodnění citovaného rozsudku Nejvyššího soudu je vyloženo, proč byl rozsudek býv. Státního soudu ve vztahu k obviněným A. M., A. P., V. D. a A. R. nezákonný. Z toho, o jak mimořádně závažná porušení zákona jde, vyplývá podezření, že osoby, které se na odsouzení obviněných v trestní věci býv. Státního soudu sp. zn. 1 Ts II 57/51 podílely, spáchaly trestný čin.

Toto podezření je podporováno některými významnými zjištěními, která se týkají přípravy a průběhu hlavního líčení a vynesení rozsudku ve věci býv. Státního soudu sp. zn. 1 Ts II 57/51. Sám obviněný P. V. uvedl, že „celý proces byl formální a byl organizován tzv. bezpečnostní pětkou“ (č. l. 56-57 spisu), a dodal, že podle něho „rozsudky již byly předem určeny, soudci je pouze vyhlásili, všichni před vyhlášením hlasovali pro určené tresty a nikdo neměl odvahu hlasovat jinak“ (č. l. 57 spisu). V další části své výpovědi obviněný P. V. uvedl, že „jako přisedící býval přibírán do počtu, takto byl vybrán k rozhodování i v případě XY“ a že podle jeho názoru byly všechny případy býv. Státního soudu zinscenovány Komunistickou stranou Československa, protože „strana rozhodovala o trestech i vině, soud o tom nerozhodoval, vše bylo domluveno a rozhodnuto předem bezpečnostní pětkou a tak to bylo i v babickém případě, kdy se udělalo hlavní líčení, ve kterém vystupovali právníci, ale všechno již bylo rozhodnuto dopředu“ (č. l. 59 spisu). V této části své výpovědi se obviněný P. V. zmínil i o tom, že při poradě byl přítomen státní prokurátor a že se vlastně nedalo nestranně rozhodovat. V rámci své výpovědi obviněný P. V. doznal, že věděl, že „celé hlavní líčení bylo zinscenováno a rozsudky předem domluveny“, dodal, že „tímto směrem směřovalo hlavní líčení“, vysvětlil, že sice byl přesvědčen o vině některých obviněných, ale že „ostatních, třeba hajného K. nebo faráře D., mu bylo líto, protože to na ně ušili“ (č. l. 60 spisu). V této souvislosti je nutné poznamenat, že hajný K. a farář D. patří mezi ty, kteří byli odsouzeni k trestu smrti a popraveni. Svě tehdejší postavení obviněný P. V. ve své výpovědi zhodnotil tak, že u býv. Státního soudu „využívali jeho doktorátu k tomu, aby dal právní nátěr obžalobě a výsledkům hlavního líčení“, že „byl jen malé kolečko ve velkém soukolí, a kdyby tam nebyl, byl by tam někdo jiný“, že „osobně žádné pochybení necítí, protože případ vedl předseda senátu“, a že on sám „tam jen seděl“ (č. l. 60 spisu). Ke sdělenému obvinění se obviněný P. V. dokonce vyjádřil tak, že „ví, co je mu kladeno za vinu, ale je to k smíchu“ (č. l. 56 spisu).

Ve věci býv. Státního soudu sp. zn. 1 Ts II 57/51 byl rozsudek vynesěn pětičlenným senátem, který se skládal ze tří soudců z povolání, z nichž jeden byl předsedou senátu, a ze dvou soudců z lidu. Obviněný P. V. v senátě zasedal jako soudce z povolání, přičemž nebyl předsedou senátu. Obviněný ve své výpovědi (č. l. 59 spisu) uvedl, že „povinností přisedícího se nijak nevyhýbal ani účast neodmítal, protože tam byl jen do počtu a v případě odmítnutí účasti měl obavu, že by ho stihl osud S., soudce, který odmítl účast a potom byl

odsouzen ke třem letům vězení“. Obviněný se vyjádřil, že „byl docela rád, že ho po dvou měsících dali k lopatě“ a že dřív na vlastní žádost neodešel proto, že „měl strach ze Státní bezpečnosti, pokud by se dověděli, že tam nechce pracovat“ (č. l. 60 spisu).

Nejvyšší soud takto podrobně citoval obsah výpovědí obviněného P. V. proto, aby z nich byly zřetelněji patrný okolnosti, za kterých se obviněný podílel na vynesení rozsudku ve věci býv. Státního soudu sp. zn. 1 Ts II 57/51. Tyto okolnosti totiž ostře kontrastují s tím, že v obžalobě je jednání obviněného popsáno v podstatě jen jako tzv. omisivní delikt, neboť obviněný podle obžaloby „řádne n e p e č o v a l o t o, aby v trestním řízení byly zachovávány zákony lidově demokratické republiky, a nesplnil povinnost spravedlivě rozhodovat o trestných činech“. Tato dikce obžaloby ve skutečnosti ani není popisem skutku, neboť jde jen o určité přenesení zákonného textu uvedeného v § 2 odst. 1, 3 tr. ř. (zák. č. 87/1950 Sb.) do skutkové části žalobního návrhu. Jinak je z odůvodnění obžaloby zřejmé, že obvinění je založeno na určitém výčtu jednotlivých ustanovení trestního řádu a trestního zákona, která byla v rozsudku býv. Státního soudu a v předcházejícím hlavním líčení porušena. Tento způsob pojetí obžaloby nemohl vystihnout podstatu věci a nemohl vést ani k tomu, aby obžaloba vyjadřovala skutečnou povahu jednání obviněného. Jestliže bylo jednání obviněného pojato jen jako určitý souhrn jednotlivých zákonných ustanovení, o jejichž zachování obviněný nepečoval, je jen logické, že v oblasti právního posouzení věci se to promítlo jako pouhé porušení povinnosti veřejného činitele ve smyslu § 175 tr. zák. č. 86/1950 Sb., resp. zneužívání pravomoci veřejného činitele ve smyslu § 158 tr. zák. č. 140/1961 Sb. ve znění pozdějších zákonů.

Z dosavadních výsledků řízení však lze usuzovat, že není vyloučeno, aby jednání obviněného P. V. bylo posouzeno podstatně přísněji. Z výpovědi samotného obviněného je výslovně zřejmé, že v době vynesení rozsudku býv. Státního soudu věděl přinejmenším o hajném K. a faráři D., že jsou nevinní a že obvinění proti nim bylo uměle vykonstruované. Přesto obviněný jako člen senátu býv. Státního soudu hlasoval pro to, aby byli odsouzeni k trestům smrti.

Vyvstává tedy otázka, jak po právní stránce posoudit odpovědnost obviněného P. V. za smrt osob, které byly rozsudkem, na jehož vynesení se jako soudce podílel, nevinně odsouzeny k trestům smrti, jestliže v době vynesení rozsudku tu bylo vědomí obviněného, že odsouzené osoby jsou ve skutečnosti nevinné.

Především je nutné ujasnit si právní rámec, v němž obviněný jako soudce rozhodoval. Tento rámec byl dán především Ústavou ze dne 9. 5. 1948, dále zákonem č. 87/1950 Sb. (trestní řád) a konečně i zákonem č. 232/1948 (zákon o státním soudu). Podle čl. XI odst. 1 Ústavy moc soudcovskou vykonávaly n e z á v i s l é soudy. Podle čl. XI odst. 2 Ústavy soudcové byli jednak soudci z povolání, jednak soudci z lidu a obojí si byli při rozhodování r o v n i . Podle čl. XI odst. 3 Ústavy soudcové vykonávali svůj úřad n e z á v i s l e , jsouce vázání jen právním řádem lidové demokracie. Podle § 138 odst. 1 Ústavy soudnictví bylo ve všech stolicích odděleno od správy. Podle § 143 soudcové slibovali přísahou, že budou zachovávat zákony a nařízení, vykládat je v duchu ústavy a zásad lidově demokratického zřízení a rozhodovat n e s t r a n n ě . Podle § 2 odst. 3 tr. ř. bylo úkolem soudu v trestním řízení zejména s p r a v e d l i v ě rozhodovat o trestných činech, přičemž o plnění tohoto úkolu měli stejnou měrou pečovat soudci z lidu i soudci z povolání. Podle § 24 odst. 1 tr. ř. hlasování a poradě, která je předcházel, směl být kromě soudců přítomen j e n zapisovatel. Podle § 160 odst. 2 tr. ř. soud

mohl při rozhodování v hlavním líčení přihlížet jen k těm důkazům, které byly provedeny při hlavním líčení. Podle § 29 zák. č. 232/1948 Sb. o řízení před státním soudem platila, pokud tento zákon nestanovil jinak, obdobně ustanovení trestního řádu o řízení před krajskými soudy. To mimo jiné znamená, že v řízení před státním soudem platila i výše citovaná ustanovení trestního řádu.

V úrovni ústavy a zákonů tedy byly zakotveny zásady, které alespoň formálně představovaly podmínky pro nezávislé, nestranné a spravedlivé rozhodování soudců, a to i u býv. Státního soudu.

Jestliže skutečná soudní praxe se od těchto zásad odchýlila, byť pod vnějším vlivem politických orgánů, orgánů exekutivy a orgánů tehdejší prokuratury, je nutné to vzít na vědomí, avšak je vyloučeno dovozovat z toho závěr, že soudce není odpovědný za své rozhodnutí. Výkon soudcovské funkce není nikdy jen samotnou aplikací zákonů, při které soudce činí svá rozhodnutí v souladu či v rozporu s normativním aktem státní moci. Výkon soudcovské funkce má především svůj etický základ. Výkon soudcovské funkce charakterizují určité nadčasové etické atributy, které vyplývají z toho, že rozsudek - a zejména odsuzující rozsudek - je vždy závažným zásahem do životních osudů lidí. Nejvyšší soud si je vědom toho, že v bývalém Československu ani v nynější České republice nebyla kodifikována etická pravidla výkonu soudcovské funkce. Přesto je přesvědčen, že nezpochybnitelnou součástí jejich nepsané formy jsou některé principy, které musí být dodrženy za jakýchkoli vnějších podmínek ovlivněných politickými a jinými poměry, aby rozsudek byl spravedlivý a aby výsledek činnosti soudce vůbec mohl být označen za rozsudek nejen ve formálně procesním smyslu, ale především ve smyslu obsahovém a hodnotovém, tj. jako akt spravedlnosti. Nejvyšší soud si je vědom také toho, že pojem spravedlnost je vždy v určitém smyslu historicky či dobově podmíněn, ale je přesvědčen, že lze formulovat alespoň elementární etické atributy pojmů spravedlnost a spravedlivý rozsudek, které takto podmíněny nejsou.

Minimálním požadavkem, který je nutné klást na rozsudek v oboru trestního soudnictví, aby o něm vůbec mohlo být uvažováno jako o rozsudku spravedlivém, je to, že odsuzující rozsudek je odplatou za skutečně spáchaný zločin odsuzované osoby.

Rozsudek musí být skutečným výsledkem předcházejícího řízení. Řízení, z něhož má vzejít rozsudek, nesmí být jen formálním a bezvýznamným doprovodem předem pojatého rozhodnutí.

Rozsudek musí být skutečným produktem činnosti soudu a nikoli aktem, který je soudu vnucen zvenčí, tj. subjekty stojícími mimo soudnictví, např. politickými orgány, exekutivou atd.

Soudní rozhodování se musí vyznačovat odstupem od zájmů na výsledku řízení, včetně zájmů politických. Samostatným a výlučným účelem rozsudku nesmí být to, aby se stal nástrojem politického boje, který vede jedna část společnosti proti jiné části společnosti. Rozsudek nesmí být holým aktem likvidace jednotlivců či skupin v rámci tohoto boje.

Význam těchto pravidel je v tom, že pokud je soudce, a zejména soudce z povolání, nerespektuje, vážně se zpronevřuje elementárním zásadám etiky soudcovského povolání, ať již tak činí z jakéhokoli důvodu, tedy případně i proto, že podlehl vlivu politických poměrů. Jestliže je soudce v souvislosti s rozhodováním vystaven nějakému momentálnímu či dobovému vlivu, musí pamatovat na to, že jeho rozhodnutí musí obstát i poté, co tyto vlivy pominou. Soudce si musí být vědom toho, že i poté musí jeho rozhodnutí snést elementární kritéria spravedlnosti.

Jestliže je někdo zbaven života na podkladě odsuzujícího rozsudku, jímž mu byl uložen trest smrti, vyvstává otázka, kdy je vynesení takového rozsudku trestným činem, kdy jde o zneužití úřední moci soudce a kdy jde o tzv. justiční vraždu. Tato otázka je velmi obtížná, nicméně je řešitelná. V první řadě je nezbytné ujasnit si určitou hierarchii nezákonností, které mají vliv na rozsudek.

Může jít o případ, kdy rozsudek je výsledkem řádně provedeného řízení, je založen na konkrétních důkazech a na nějakém jejich hodnocení, přičemž otázka viny či nevinu je jen věcí odlišného názoru různých soudních instancí.

V jiném případě je rozsudek výsledkem vadně provedeného řízení a nedostatečných důkazů, avšak jde o pochybení, které je v podstatě jen projevem nízké úrovně rozhodnutí bez toho, že by tu byl záměr soudce poškodit obviněného. Rozsudek je ještě produktem normálně fungujícího soudnictví.

V dalším případě je rozsudek vadný proto, že tu byl úmysl soudce poškodit obviněného nebo někoho zvýhodnit, ale rozsudek je součástí procesu, který je veden způsobem ještě slučitelným s atributy skutečného soudního řízení, tj. takového řízení, jehož průběh a výsledek může obviněný jako procesní strana reálně ovlivnit. Vadný rozsudek je v tomto rámci v podstatě narušením principu nestrannosti a objektivnosti výkonu soudcovské funkce.

V nejzávažnějším případě je rozsudek vynesena za okolností, které již jsou charakterizovány absencí základních nadčasových etických atributů výkonu soudcovské funkce, zejména proto, že

- předem byl pojat záměr fyzicky odstranit určitou osobu nebo skupinu osob,
- rozsudek byl zvolen za nástroj fyzické likvidace této osoby nebo skupiny osob,
- soudce se s tímto účelem rozsudku z jakéhokoli důvodu ztotožnil,
- soudce podřídil způsob vedení řízení nebo způsob své účasti na rozhodování tomu, aby bylo dosaženo vydání zamýšleného likvidačního rozsudku,
- soudce vynesl nebo se podílel na vynesení odsuzujícího rozsudku bez ohledu na průběh a výsledky předcházejícího řízení; výsledky řízení ve skutečnosti nebyly kritériem rozsudku, ale naopak řízení bylo přizpůsobeno záměru vynést likvidační rozsudek,
- obviněný byl bez jakékoli reálné šance zvrátit předem pojatý záměr směřující k jeho likvidaci, i když i za této situace řízení dokonce mohlo vyvolávat dojem, že jeho obsah je podkladem rozsudku, např. proto, že obviněný přednesl vynucené doznání.

Za těchto podmínek lze uvažovat o tom, že vynesení odsuzujícího rozsudku je součástí smrtícího mechanismu, a to nezbytnou a nenahraditelnou součástí tohoto mechanismu. Podstatu věci pak nemůže vystihnout odpovědnost soudce jen za zneužití úřední moci, nýbrž jeho odpovědnost za vraždu. V tom lze spatřovat právní povahu jevu, který je označován za tzv. justiční vraždu. Základní charakteristikou odsuzujícího rozsudku tu je skutečnost, že akt vynesení rozsudku je zcela odtržen od etického fundamentu výkonu soudcovské funkce.

Z uvedeného je zřejmé, že při posuzování otázky, zda ze strany soudce jde o zneužití úřední moci nebo o tzv. justiční vraždu, nelze vystačit s takovým hodnocením odsuzujícího rozsudku, při kterém je rozsudek zkoumán jen z omezeného hlediska souladu či rozporu se zákonem jako normativním aktem státní moci. Daná otázka může být správně a přitom i přesvědčivě vyřešena jen tehdy, je-li odsuzující rozsudek podroben kritériím, která vyplývají z etického základu výkonu soudcovské funkce.

Takto musí být posuzován také případ obviněného P. V., který se podílel na vynesení odsuzujícího rozsudku ve věci býv. Státního soudu sp. zn. 1 Ts II 57/51.

Obviněný P. V. byl soudcem z povolání. Byl členem senátu býv. Státního soudu. Měl rovný hlas při rozhodování. Jeho odpovědnost jako odpovědnost soudce za rozsudek je evidentní.

Podle dosavadních výsledků trestního stíhání obviněného P. V. lze konstatovat, že obviněný byl v hlavním líčení ve věci býv. Státního soudu sp. zn. 1 Ts II 57/51 zcela pasivní, ale poznal, že jde o zinscenovaný proces, který sám označil za „divadýlko“ (č. l. 42 spisu Policie České republiky - Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu ČVS ÚDV-2/VtB-97). Pro odsuzující rozsudek hlasoval s vědomím týkajícím se alespoň některých obviněných, že „to na ně ušili“ (č. l. 60 spisu) a že jsou ve skutečnosti nevinní. Podřídil se tomu, že rozsudek ve skutečnosti stvořil někdo jiný, a to tzv. bezpečnostní pětka, včetně rozhodnutí o tom, komu má být uložen trest smrti.

Tato zjištění opodstatňují úvahu o tom, že rozsudek býv. Státního soudu ve věci sp. zn. 1 Ts II 57/51 byl nejen nezákonný, ale zároveň byl ze strany obviněného P. V. aktem, který byl zcela odtržen od jakýchkoli zásad etiky soudcovského povolání. S tím ostatně koresponduje i nynější postoj obviněného P. V. k věci, jestliže obviněný bez sebemenšího náznaku sebekritiky odmítá odpovědnost za rozsudek, pro který hlasoval, a to s odkazem na tehdejší poměry. Způsob, jímž si obviněný P. V. počínal ve věci býv. Státního soudu sp. zn. 1 Ts II 57/51, a v návaznosti na to i jeho nynější postoj nasvědčují tomu, že obviněnému nikdy nebylo a není vlastní vědomí toho, že pokud někdo přijme soudcovskou funkci, musí unést odpovědnost za svá rozhodnutí především podle základních nadčasových kritérií etiky soudcovského povolání.

Obžaloba okresního státního zástupce v Jihlavě a v mechanické návaznosti na ni také usnesení Okresního soudu v Jihlavě a usnesení Krajského soudu v Brně nazírají na jednání obviněného P. V. jen jako na porušení procesních pravidel stanovených v zákoně o trestním řízení soudním, ačkoli výsledky vyšetřování ukazují na to, že ze strany obviněného ve funkci

soudce šlo o totální etické selhání, které daleko přesáhlo rámec pouhého nerespektování procesních ustanovení a které mělo za následek ztrátu lidských životů.

Okolnosti vynesení rozsudku ve věci býv. Státního soudu sp. zn. 1 Ts II 57/51 ukazují na to, že obviněný P. V. se při rozhodování v této věci mimořádně vážným způsobem zpronevěřil etice soudního rozhodování. Rozsudek nebyl aktem spravedlnosti, nýbrž aktem likvidace těch, nad kterými byl vynesen. Tento likvidační akt měl pouze vnější formu rozsudku, avšak obsahově a hodnotově neměl se spravedlností nic společného. Šlo o případ, kdy ten, kdo rozsudek vynesl, ve skutečnosti nebyl ve věci soudcem, nýbrž - bez ohledu na formálně právní posouzení činu - pomocníkem, příp. spolupachatelem těch, kteří fyzickou likvidaci tehdejších obviněných vytýčili za cíl procesu. Nelze proto vyloučit některou z forem odpovědnosti obviněného P. V. za trestný čin vraždy. Této odpovědnosti se obviněný nemůže zbavit odkazem na odpovědnost jiných osob, jež také měly účast na likvidaci těch, kteří byli odsouzeni ve věci býv. Státního soudu. V tomto rámci obviněný nemůže být zbaven odpovědnosti ani tím, že odvolání podaná proti rozsudku býv. Státního soudu zamítl tehdejší Nejvyšší soud.

V souvislosti s právním posouzením jednání obviněného P. V. vyvstává také otázka, podle kterého zákona má být toto jednání posouzeno. Skutek se stal za účinnosti trestního zákona č. 86/1950 Sb., který byl nahrazen trestním zákonem č. 140/1961 Sb., a oba zákony byly za dobu své účinnosti novelizovány.

Podle § 216 odst. 1 tr. zák. č. 86/1950 Sb. (nehledě na přísnější právní kvalifikaci podle § 216 odst. 2) spočíval trestný čin vraždy v tom, že pachatel jiného úmyslně usmrtil. Podle § 219 tr. zák. č. 140/1961 Sb. v původním znění i podle § 219 odst. 1 tr. zák. č. 140/1961 Sb. v nynějším znění (nehledě na přísnější právní kvalifikaci podle § 219 odst. 2) spočívá trestný čin vraždy rovněž v tom, že pachatel jiného úmyslně usmrtí.

Usmrcením se ve smyslu obou citovaných ustanovení rozumí jakákoli forma působení na tělesnou integritu poškozeného, která vede k tomu, že poškozený zemře. Uvedenému zákonnému znaku odpovídá jen takové jednání, které na tělesnou integritu poškozeného působí přímo. Musí jít o jednání, které v těle poškozeného vyvolá změny, jejichž podstatou je zánik životních funkcí lidského organismu.

Takto vymezenému znaku „usmrtí jiného“ neodpovídá jednání toho, kdo jako soudce vynesl rozsudek, jímž je uložen trest smrti. Vynesení rozsudku totiž samo o sobě není žádným zásahem do tělesné integrity osoby, která je k trestu smrti odsouzena. Tělesnou integritu odsouzené osoby zasahuje teprve akt popravky. Až při popravě je odsouzená osoba usmrcena. Popravu však nevykonává soudce, který vynesl odsuzující rozsudek. Vykonavatel trestu smrti (kat) není pachatelem trestného činu vraždy, jestliže podkladem popravky je pravomocný a vykonatelný odsuzující rozsudek, jímž byl trest smrti uložen.

Má-li být odpovědnost soudce za usmrcení osoby, která byla odsouzena k trestu smrti, posuzována podle ustanovení o trestném činu vraždy, nelze jednání soudce kvalifikovat jako pachatelství ani jako spolupachatelství ve smyslu tzv. přímého pachatelství. V úvahu přichází odpovědnost za účastenství, které podle § 7 odst. 1, 2 tr. zák. č. 86/1950 Sb. mělo formu návodu

nebo pomoci a které podle § 7 odst. 3 cit. zák. nebylo závislé na trestnosti přímého pachatele. Podle § 10 odst. 1 tr. zák. č. 140/1961 Sb. jsou tyto dvě formy účastenství rozšířeny ještě o organizátorství, avšak vzhledem k zásadě akcesority je trestnost účastníka závislá na trestnosti pachatele dokonání trestného činu nebo jeho pokusu. Pokud by se věc posuzovala podle trestního zákona č. 86/1950 Sb., přicházelo by v úvahu kvalifikovat jednání soudce jako účastenství na trestném činu vraždy podle § 7 odst. 1 (nebo § 7 odst. 2) a § 216 odst. 1 tr. zák. (nehledě na přísnější právní kvalifikaci podle § 216 odst. 2), přičemž za přímého pachatele, jehož trestností není podmíněna trestnost účastníka, by se považoval ten, kdo trest smrti na odsouzeném vykonal. Není podstatné, že vykonavatel trestu smrti nebyl trestně odpovědný za trestný čin vraždy jako pachatel, protože trestní zákon č. 86/1950 Sb. byl založen na zásadě samostatnosti účastenství, nikoli na zásadě akcesority účastenství. Obdobné posouzení podle trestního zákona č. 140/1961 Sb. není možné, protože jeho podmínkou by naopak byla trestní odpovědnost vykonavatele trestu smrti za trestný čin vraždy, a to v důsledku zásady akcesority účastenství. Protože však vykonavatel trestu smrti nespáchá trestný čin vraždy, vykoná-li trest uložený pravomocným a vykonatelným rozsudkem, nepřichází v úvahu, aby vynesení rozsudku smrti bylo posuzováno jako účastenství na trestném činu vykonavatele trestu smrti.

Východiskem je institut nepřímého pachatelství, jehož podstatou je to, že pachatel užije k trestnému činu jiné osoby jako tzv. živý nástroj. Jde o to, že tzv. živým nástrojem je osoba, jejíž jednání má navenek podobu trestného činu, ale toto jednání ve skutečnosti není projevem její vůle. V teorii trestního práva a v soudní praxi se za nepřímé pachatelství považuje např. jednání toho, kdo

- užil k spáchání trestného činu osoby, která není trestně odpovědná pro nepřičetnost nebo pro nedostatek věku,
- užil k spáchání trestného činu osoby, která pro skutkový omyl nemohla chápat skutečný význam svého jednání,
- fyzickým násilím donutil jinou osobu k činu, který má navenek znaky trestného činu,
- pohrůzkou donutil jinou osobu k takovému činu,
- zneužil svého práva dávat rozkazy, pokud ten, kdo rozkaz dostal, byl povinen uposlechnout,
 - zneužil k dosažení svého cíle nedbalostního jednání jiné osoby,
 - zneužil k dosažení svého cíle jednání osoby, které není trestné jen proto, že nejedná ve specifickém úmyslu nebo z určité pohnutky, pokud takový úmysl nebo pohnutka jsou znaky trestného činu.

Ve smyslu nepřímého pachatelství může být tzv. živým nástrojem i vykonavatel trestu smrti, a to za situace, kdy usmrcení při popravě není z jeho strany trestným činem, protože je jeho povinností vykonat trest uložený pravomocným a vykonatelným rozsudkem. Tato forma tzv. živého nástroje se blíží tomu, kdy nepřímý pachatel k spáchání trestného činu zneužije práva dávat rozkazy osobě, která je povinna rozkazu uposlechnout.

V rámci nepřímého pachatelství trestného činu vraždy je tzv. živým nástrojem použitým k usmrcení osoby odsouzené k trestu smrti vykonavatel tohoto trestu. Nepřímým pachatelem je ten, kdo úmyslně vynesl nespravedlivý rozsudek směřující k fyzické likvidaci odsouzené osoby. Pravomocný a vykonatelný rozsudek smrti zde totiž je obdobou příkazu, který je dán vykonavateli trestu smrti a jehož je vykonavatel povinen uposlechnout. Účastníky (organizátory

či návodci) na trestném činu nepřímého pachatele jsou ti, kteří pojali záměr fyzicky zlikvidovat tuto osobu, zvolili rozsudek smrti za prostředek vedoucí k dosažení zamýšleného cíle, zinscenovali trestní řízení založené na falešném obvinění, ovlivnili soudní řízení tak, aby byl vynesena nespravedlivý odsuzující rozsudek, a využili k tomu svého faktického postavení nad soudem ve struktuře politické moci a státního mechanismu.

Se zřetelem k těmto zásadám přichází v úvahu, aby jednání obviněného P. V. bylo kvalifikováno jako účastenství na trestném činu vraždy podle trestního zákona č. 86/1950 Sb. nebo jako trestný čin vraždy podle trestního zákona č. 140/1961 Sb. Použití toho či onoho trestního zákona musí být ve shodě se zásadou, že trestnost činu se posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán, a že podle pozdějšího zákona se posuzuje jen tehdy, je-li to pro pachatele příznivější (§ 16 odst. 1 tr. zák.).

Reálná možnost této právní kvalifikace vylučuje použití amnestie prezidenta republiky ve formě, v níž k tomu došlo rozhodnutími obou soudů. Pokud za této situace Okresní soud v Jihlavě zastavil trestní stíhání, porušil zákon v ustanoveních § 188 odst. 1 písm. c) tr. ř., § 172 odst. 1 písm. d) tr. ř., § 11 odst. 1 písm. a) tr. ř. ve prospěch obviněného. Krajský soud v Brně, který při rozhodování o stížnosti státního zástupce podané v neprospěch obviněného také zastavil trestní stíhání, porušil zákon v ustanoveních § 149 odst. 1 písm. a) tr. ř., § 172 odst. 1 písm. d) tr. ř., § 11 odst. 1 písm. a) tr. ř., čl. V rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 9. 5. 1960 ve prospěch obviněného.

Nejvyšší soud proto podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil zjištěné porušení zákona, podle § 269 odst. 2 tr. ř. zrušil napadené usnesení Krajského soudu v Brně i usnesení Okresního soudu v Jihlavě a podle § 270 odst. 1 tr. ř. přikázal krajskému státnímu zástupci v Brně, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Na napadené usnesení Krajského soudu v Brně obsahově nenavazují žádná další rozhodnutí, která by bylo třeba v rámci postupu podle § 269 odst. 2 tr. ř. zrušit.

Nové projednání a rozhodnutí věci bylo přikázáno krajskému státnímu zástupci v Brně s ohledem na to, že jako reálná možnost dalšího postupu řízení přichází v úvahu podání obžaloby pro účastenství na trestném činu, k jehož projednání je podle § 17 tr. ř., § 18 odst. 1 tr. ř. příslušný Krajský soud Brně jako soud prvního stupně.

Do stadia přípravného řízení byla věc vrácena především proto, že dokazování v dosavadním průběhu vyšetřování nebylo důsledně zaměřeno na objasnění těch skutkových okolností, které z hlediska zásad vyložených v tomto rozsudku Nejvyššího soudu odpovídají kritériím, při jejichž splnění lze uvažovat o tom, že jednání obviněného může být posouzeno jako pomoc k trestnému činu vraždy nebo jako trestný čin vraždy. O těchto okolnostech sice konal určité šetření vyšetřovatel Policie České republiky - Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu ve věci ČVS ÚDV-2/VtB-97, avšak toto šetření nemělo procesní povahu úkonů, které by byly použitelné jako důkazy podle páté hlavy trestního řádu ve věci obviněného P. V. Týká se to zejména okolností skutečného vzniku rozsudku býv. Státního soudu ve věci sp. zn. 1 Ts II 57/51, zvláště pak otázky, kdo rozsudek fakticky připravil, jak byl připravený

rozsudek přenesen do senátu a v kterém stadiu řízení se tak stalo, jak bylo prosazeno přijetí rozsudku v senátě, jak se v tomto ohledu angažovaly osoby, které nezasedaly v senátě, a o které osoby šlo apod. V zájmu objektivního posouzení věci obviněného P. V. je třeba ověřit jeho obhajobu, že pro případ odmítnutí účasti na rozsudku býv. Státního soudu měl obavy o svou bezpečnost. Tuto obhajobu sice do značné míry, avšak nepříliš konkrétně podporují výpovědi svědků J. T. a L. B., a proto je nezbytné se alespoň pokusit o získání konkrétnějších důkazů, nejlépe samotného trestního spisu v namítané věci S., který rovněž měl být soudcem býv. Státního soudu.

Dalším důvodem vrácení věci do stadia přípravného řízení je to, že obžaloba podaná okresním státním zástupce v Jihlavě v žalobním návrhu postrádá uvedení potřebných skutkových okolností, jimiž by mohly být naplněny zákonné znaky pomoci k trestnému činu vraždy nebo trestného činu vraždy. V obžalobě není dokonce specifikováno ani to, ve vztahu ke smrti kterých z osob odsouzených a popravených v trestní věci býv. Státního soudu sp. zn. 1 Ts II 57/51 je spatřováno úmyslné zavinění obviněného P. V.

Pro úplnost považuje Nejvyšší soud za nutné dodat, že pokud by v dalším řízení byla řešena otázka promlčení trestního stíhání obviněného P. V., je třeba vycházet z ustanovení § 5 zák. č. 198/1993 Sb. Případné úvahy o ústavnosti citovaného ustanovení a zákona nemají místa, protože tato otázka byla závazně vyřešena nálezem Ústavního soudu publikovaným pod č. 14/1994 Sb.

Rozhodnutí podle § 268 odst. 2 tr. ř., § 269 odst. 2 tr. ř., § 270 odst. 1 tr. ř. Nejvyšší soud učinil za podmínek stanovených v § 272 tr. ř., protože stížnost pro porušení zákona byla podána ve lhůtě šesti měsíců od právní moci napadeného usnesení Krajského soudu v Brně, byla podána v neprospěch obviněného P. V. a Nejvyšší soud o ní rozhodl v rámci lhůty tří měsíců od jejího podání.

Poučení: Proti tomuto rozsudku není opravný prostředek přípustný.

V Brně dne 7. prosince 1999

Předseda senátu:
JUDr. Petr Hrachovec

Za správnost vyhotovení: